

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

ปีที่ 1 ฉบับที่ 4 ประจำเดือน กรกฎาคม 2561

DTAM newsletter

ขมิ้นชัน... ยอดสมุนไพรต้นแบบ

นพ.เกียรติภูมิ วงศ์รจิต
อธิบดีกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

ขมิ้นชัน เป็นพืชในวงศ์เดียวกับกระชายดำ ชิง ข่า (Zingiberaceae) มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Curcuma longa* L. มีชื่อทั่วไปคือ ขมิ้น และมีชื่อท้องถิ่น ได้แก่ ขมิ้นแกง ขมิ้นหยอก หรือขมิ้นหัว (จังหวัดเชียงใหม่) ขมิ้นชัน (ภาคกลางและภาคใต้) ขมิ้น หมิ้น (ภาคใต้) ตายอ (กะเหรี่ยง - กำแพงเพชร) สะยอ (กะเหรี่ยง - แม่ฮ่องสอน) ขมิ้นชันเป็นพืชล้มลุก มีต้นใต้ดินเป็นเหง้า เนื้อมีสีส้ม ใบเป็นใบเดี่ยวรูปหอกแกมขอบขนาน ดอกออกเป็นช่อ รูปทรงกระบอก ซึ่งส่วนที่นำมาใช้รับประทานและใช้เป็นยาคือส่วนเหง้าใต้ดินที่มีรสเผ็ด กลิ่นหอม

ปัจจุบัน ขมิ้นชัน เป็น 1 ใน 4 ของสมุนไพรที่กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก และภาคีเครือข่ายคัดเลือกให้เป็น **ผลิตภัณฑ์หรือสมุนไพรต้นแบบ (Champion products)** เนื่องจากเป็นสมุนไพรที่มีศักยภาพสูงในเชิงพาณิชย์

ได้รับความนิยม เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย **สารสกัดขมิ้นชันเป็นผลิตภัณฑ์สมุนไพรชนิดแรกของไทยที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นยาแผนปัจจุบันใช้สำหรับรักษาอาการอักเสบจากโรคข้อเข่าเสื่อมได้**

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน คนไทยรู้จักขมิ้นชันเป็นอย่างดี เนื่องจากมีการใช้ประโยชน์ทั้งในด้านการใช้เป็นส่วนประกอบในอาหาร เครื่องสำอาง และเป็นยารักษาโรคต่าง ๆ หลายชนิด อาทิ เป็นยาขับลม บรรเทาอาการท้องอืดท้องเฟ้อ ป้องกันและรักษาโรคกระเพาะอาหาร ใช้เป็นยาทาภายนอกที่สามารถบรรเทาอาการอักเสบ ผดผื่นคัน และรักษาแผลทั้งแผลสด แผลเปื่อย เนื่องจากสามารถยับยั้งการเจริญเติบโตของแบคทีเรีย และเชื้อราได้หลายชนิด และการศึกษาวิจัยในปัจจุบัน พบว่า

เหง้าขมิ้นชันมีองค์ประกอบทางเคมีที่สำคัญ ได้แก่ เคอร์คูมิน ดีเมท็อกซีเคอร์คูมิน บิส - ดีเมท็อกซีเคอร์คูมิน และน้ำมันระเหยง่ายอีกหลายชนิด ซึ่งสารดังกล่าวมีฤทธิ์ทางยาสอดคล้องกับการใช้ตามภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่น

สำหรับในฤดูฝน ซึ่งเป็นฤดูที่มีโอกาสสูงที่จะเกิดอาการผื่น แพ้ คัน จากแมลงกัดต่อย ดังนั้น ขมิ้นชันจึงเป็นคำตอบหนึ่งที่สำคัญของฤดูกาลนี้ ซึ่งวิธีการเตรียมขมิ้นชันสำหรับการรักษา อาการผื่นคัน สามารถทำได้โดย การนำผงขมิ้นชันหรือนำเหง้าขมิ้นชัน (อายุ 9 - 11 เดือน) ยาวประมาณ 2 นิ้ว ฝนกับน้ำต้มสุก ทาบริเวณที่เป็น หรือ ใช้ผงขมิ้นชันโรยบริเวณที่เป็น วันละ 3 ครั้ง ส่วนการรักษาแผลสด แผลเปื่อยสามารถเตรียมได้โดย นำเหง้าขมิ้นชันสดตำจนละเอียด เติมน้ำมันมะพร้าวหรือน้ำมันพืชให้ท่วม ตั้งไฟอ่อนให้เดือด นานพอน้ำมันเหลือง เนื้อขมิ้นชันกรอบ ยกลง ตั้งไว้พอเย็น แล้วนำมาทาแผลสด แผลเปื่อยได้ •

สมุนไพรรักษาแมลงสัตว์กัดต่อย

พท.ป.สรินทร์ ไพฑูรย์

สายฝนนำพาความชุ่มฉ่ำมาให้เราได้ชื่นใจ อากาศเย็นสบาย แต่สายฝนก็ทำให้เกิดน้ำท่วมขังและสิ่งหนึ่งที่มาพร้อมกับฝนก็คือ บรรดาสัตว์หรือแมลงมีพิษทั้งหลาย ดังนั้น เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เจ็บป่วยรุนแรงด้วยพิษจากการถูกแมลงที่มากับฤดูฝนกัด เรามาเตรียมตัวรับมือ โดยการศึกษาสมุนไพรใกล้ตัวที่มีสรรพคุณบรรเทาพิษจากแมลงสัตว์กัดต่อยกันดีกว่า.....

หอมแดง

หรือหัวหอมแดงที่เราใช้ทำอาหาร ซึ่งมี ชื่อวิทยาศาสตร์ *Allium ascalonicum* L. จัดอยู่ในวงศ์ **Amaryllidaceae** หอมแดง มีรสเผ็ดร้อนประกอบ

ไปด้วยน้ำมันระเหยง่ายที่มีกำมะถัน diallyl disulphide เป็นองค์ประกอบ มีธาตุฟอสฟอรัสสูง **สรรพคุณตามตำรายาไทย** ใช้ภายนอกแก้ลมพิษ แก้พิษแมลงสัตว์ กัดต่อย โดยใช้หอมแดงประมาณ 1 หัว ขยี้หรือตำให้แหลกแล้วนำมาทาบริเวณที่ถูกพิษ จากการทดสอบฤทธิ์ด้านการอักเสบของสารสกัดหัวหอมแดงด้วยเอทานอลในหลอดทดลอง ที่ความเข้มข้น 62.5, 125 และ 250 ไมโครกรัม / มิลลิลิตร พบว่า มีฤทธิ์ยับยั้งการแสดงออกของสารก่อการอักเสบ และยับยั้งการทำงานของเอนไซม์ COX - 1

พญาयो

หรือเสลดพังพอนตัวเมีย (พญาปล้องทอง) มีชื่อวิทยาศาสตร์ *Clinacanthus nutans* (Burm.f) Lindau. จัดอยู่ในวงศ์ Acanthaceae

ใบพญาयो มีรสเย็นจืด ซึ่งในทางแพทย์แผนไทย ความเย็นของใบพญาयोช่วยดับพิษร้อน รสจืดใช้ถอนพิษ จึงใช้บรรเทาอาการอักเสบจากพิษแมลงกัดต่อย เช่น ตะขาบ แมงป่อง ผึ้ง ต่อ แตน ได้ และจากงานศึกษาวิจัยที่ผ่านมา พบว่าสารสกัดเสลดพังพอนตัวเมียด้วยแอลกอฮอล์มีฤทธิ์ยับยั้งการหลั่งสารจำพวก cytokines ทำให้มีฤทธิ์ด้านการอักเสบได้ การใช้พญาयोรักษาอาการจากแมลงสัตว์กัดต่อยเบื้องต้น สามารถทำได้โดยใช้ใบพญาयोสด 10 - 20 ใบ (เลือกใบสีเขียวเข้มสดเป็นมันไม่อ่อน

พลู

มี ชื่อวิทยาศาสตร์ คือ *Piperbetle* L. จัดอยู่ในวงศ์ Piperaceae **สรรพคุณตามตำรายาไทย** ไบรลเผ็ดร้อน

ใช้ทาแก้ลมพิษ แมลงกัดต่อย เพราะในทางการแพทย์แผนไทย นิยมใช้สร้อย แก้อาการทางวตะ (ลม) โดยใช้ใบพลู 3 - 4 ใบ ขยี้หรือตำให้ละเอียด ผสมเหล้าโรงเล็กน้อย ทาบริเวณที่เป็น ใบมีน้ำมันหอมระเหยประกอบด้วยสาร chavicol และ eugenol ซึ่งมีฤทธิ์ทำให้ชาเฉพาะที่สามารถบรรเทาอาการคันและฆ่าเชื้อโรคบางชนิดได้ ปัจจุบันจึงมีการพัฒนาตำรับยา ขี้ผึ้งผสมสารสกัดใบพลูขึ้นเพื่อใช้เป็นยาทารักษาโรคผิวหนังแก้ผื่นคันและลมพิษ

ตะขาบหิน (ว่านตะขาบ)

มี ชื่อวิทยาศาสตร์ คือ *Muehlenbeckia platyclada* (F.v.Muell.) Meissn. จัดอยู่ในวงศ์ Polygonaceae **สรรพคุณตามตำรายาไทย** ใช้ดับพิษต่าง ๆ การใช้ภายนอกใช้ระงับปวด

แก้โรคผิวหนังเจ็บ ผื่นคัน น้ำเหลืองเสีย งูสวัด ผีตะมอย วิธีการเตรียม สามารถนำต้นและใบสดตำผสมเหล้า พอกหรือคั้นน้ำทา ถอนพิษแมงป่อง และตะขาบ แก้ฟกบวม และเคล็ด ขัดยอก ●

โลดทะนงแดง....

สมุนไพรแก้พิษ (งู)

ดร.กาญจนา แก้ว ปญญาญ, กฤษณะ คตสุข

โลดทะนงแดง เป็นสมุนไพรที่หมอพื้นบ้านไทยใช้รักษาซึ่งมีรสร้อน รักษาอาการเบื่อเมามานาน โลดทะนงแดงมีชื่อวิทยาศาสตร์ คือ *Trigonostemon reidioides* (Kurz) Craib จัดอยู่ในวงศ์ Euphorbiaceae เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก สูงประมาณ 1 เมตร มีรากเก็บสะสมอาหารพองโต ผิวสีแดงอมม่วง เนื้อสีขาว ลำต้นเรียบเล็ก ขึ้นเป็นกอ ทุกส่วนของต้นมีขน ใบเดี่ยว เรียงสลับ เนื้อใบหนา แผ่นใบรูปขอบขนานหรือใบหอก ช่อดอกแบบกระจุก ดอกสีขาว ชมพู ม่วงเข้มหรือเกือบดำ ออกเป็นช่อตามซอกใบและตามกิ่งก้าน ผลแห้งแตกได้ รูปทรงค่อนข้างกลม มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น

หมอพื้นบ้านหลายพื้นที่ทั่วประเทศ ใช้รากโลดทะนงแดง ฝนน้ำดื่มแก้พิษ โดยสมุนไพรจะกระตุ้นให้เกิดการอาเจียน จึงสามารถถอนพิษต่าง ๆ อาทิ พิษยาเบื่อ พิษเห็ดและหอย พิษงู และเสมหะเป็นพิษ (เสมหะ หรืออุจจาระเป็นมูกเลือด) หมอพื้นบ้านอีสาน ใช้รากเข้ายากับน้ำมะนาว ฝนกับน้ำดื่มแก้ผื่นคันแดง พิษแมงมุม ทำให้อาเจียน ถอนพิษยาเบื่อเมา ซึ่ง หมอเอื้อยะ สายกระสุน หมอพื้นบ้านจังหวัดสุรินทร์ เป็นหมอพื้นบ้านคนแรกที่ได้นำโลดทะนงแดงเข้ามาสู่ระบบบริการสุขภาพ โดยเริ่มจากการทำงานร่วมกันระหว่างบุคลากรทางการแพทย์โรงพยาบาลกาบเชิง และโรงพยาบาลพนมดงรักเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา กับหมอพื้นบ้าน ซึ่งผลจากการทำงานร่วมกัน โดยการให้ยาสมุนไพรเพื่อเป็นการปฐมพยาบาลเบื้องต้น ก่อนที่ผู้ป่วยจะได้รับ antivenom พบว่า การรักษาให้ผลดีกับผู้ป่วย คือ ผู้ป่วยปลอดภัย ไม่ปวด การอักเสบลดลง และไม่มีอาการแทรกซ้อนที่รุนแรงจนถึงชีวิต ปัจจุบันภูมิปัญญาดังกล่าวได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการรักษาผู้ป่วยที่ถูกงูกัด ในหลายโรงพยาบาลทั่วประเทศ

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาและสารประกอบสำคัญของตำรับยาโลดทะนงแดง (สูตรหมอเอื้อยะ) พบว่าสารสำคัญของตำรับยาที่ต้านพิษงู มาจากส่วนเนื้อของรากโลดทะนงแดง และเนื้อหมาก ที่สามารถละลายโปรตีนของพิษงูได้ นอกจากนี้ การศึกษาประสิทธิผลในการรักษาผู้ป่วยที่ถูกสัตว์พิษและงูกัด ในโรงพยาบาลกาบเชิง และโรงพยาบาลพนมดงรักเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา โดยการใช้ตำรับยาโลดทะนงแดง จำนวน 22 ราย (21 รายมีอาการระดับ

เล็กน้อย - ปานกลาง) ผลการศึกษาพบว่า หลังจากได้รับยาสมุนไพร ผู้ป่วยจำนวน 17 ราย (ร้อยละ 77.3) ไม่ได้รับยาแก้ปวด (เนื่องจากไม่มีอาการปวดแผล) และทุกรายไม่มีอาการแทรกซ้อน หรือเสียชีวิต •

การเตรียมยาตำรับโลดทะนงแดง เพื่อใช้ในโรงพยาบาล (สูตรหมอเอื้อยะ สายกระสุน)

รากโลดทะนงแดง

1. ล้างทำความสะอาด สับย่อยขนาดหยาบ ๆ แล้วตากแดดจนแห้งสนิท
2. อบให้แห้งอีกครั้งที่อุณหภูมิ 70 °C นาน 16 ชั่วโมง
3. บดด้วยเครื่องบดไม่นาน 2 วันหรือจนละเอียด
4. ร่อนด้วยตะแกรงเบอร์ 80
5. ชั่งผงยาที่ละเอียดบรรจุซองสีขาว 5 กรัม / ซอง

หมากแห้ง

1. นำหมากที่แก่สุกเหลืองปอกเปลือกและแกะเอาเฉพาะเมล็ด
2. ล้างทำความสะอาดแล้วตากแดดจนแห้งสนิท
3. อบให้แห้งอีกครั้งที่อุณหภูมิ 70 °C นาน 16 ชั่วโมง
4. บดด้วยเครื่องบดไม่นาน 2 วัน หรือจนละเอียด
5. ร่อนด้วยตะแกรงเบอร์ 80
6. ชั่งผงยาที่ละเอียดบรรจุซองสีขาว 2 กรัม / ซอง

วิธีเตรียมยาสำหรับพอกแผล

นำผงโลดทะนงแดง 5 กรัม และผงหมากแห้ง 0.5 กรัม ผสมน้ำมะนาว 3 - 5 หยด บดในโกร่งให้เข้ากัน นำไปพอกบริเวณรอยเขียวของสัตว์ที่กัด

วิธีเตรียมยาสำหรับดื่ม

นำผงโลดทะนงแดง 5 กรัม และผงหมากแห้ง 2 กรัม ผสมน้ำอุ่น 500 ซีซี ให้ผู้ป่วยดื่มจนหมดหรือดื่มจนอาเจียน

ตะไคร้หอม.....

กับนวัตกรรมที่ป้องกันยุงได้นานขึ้น
ด้วยอนุภาคนาโน

พท.ปัทมยา แนนกลาง

ยุงเป็นสัตว์ที่ก่อความรำคาญและเป็นพาหะของการเกิดโรคที่อันตรายถึงชีวิต จากโรคไข้เลือดออก และโรคมาลาเรีย ดังนั้น เพื่อเป็นการป้องกันอันตรายจากยุง การคิดค้นและพัฒนาผลิตภัณฑ์ในการป้องกันยุงจึงมีความสำคัญ ซึ่งผลิตภัณฑ์ป้องกันยุงในท้องตลาดในปัจจุบัน มีทั้งชนิด สารสกัดจากพืช และสารเคมี ซึ่งสารสกัดจากสมุนไพรที่มีกลิ่นจากน้ำมันระเหยง่าย (volatile oils) สามารถป้องกันยุงได้ มีข้อดีกว่าสารเคมีสังเคราะห์ เพราะเมื่อใช้ในระยะเวลานานจะไม่มีผลกระทบต่อสุขภาพในร่างกายจึงไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ อีกทั้งยังไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

ปัจจุบันกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกร่วมกับศูนย์นาโนเทคโนโลยีแห่งชาติ (นาโนเทค) สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สวทช.) ได้พัฒนาผลิตภัณฑ์กันยุงจากสมุนไพรไทย ซึ่งมีส่วนผสมของน้ำมันตะไคร้หอม น้ำมันหญ้าแฝก น้ำมันแมงลัก และใช้นาโนเทคโนโลยี ที่ทำให้ยากันยุงที่พัฒนาขึ้นมาสามารถออกฤทธิ์ได้นาน และปลอดภัยกับผู้บริโภค โดยจากการทดสอบในอาสาสมัครสุขภาพดี ไม่พบว่าก่อให้เกิดอาการระคายเคือง และสามารถป้องกันยุงได้นานประมาณ 4.7 ชั่วโมง ขณะที่ยากันยุงทั่วไปที่ผลิตจากสารเคมี ป้องกันยุงได้นานประมาณ 4 - 6 ชั่วโมง และอาจก่อให้เกิดอาการแพ้ได้ง่าย ซึ่งควรมีการศึกษาผลกระทบในระยะยาวต่อไป •

คณะผู้จัดทำ ที่ปรึกษา

นายแพทย์เกียรติภูมิ
นายแพทย์ปราโมทย์

วงศ์รัชิต
เสถียรรัตน์

อธิบดีกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
รองอธิบดีกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

บรรณาธิการ บรรณาธิการรอง กองบรรณาธิการ

นายแพทย์สรรพพงศ์
ดร.เกศศิธรหญิงอัญชลี
ดร.เกศศิธรหญิงดวงแก้ว
ภญ.ศตพร สมเลิศ
พท.ประสิทธิ์ ไพฑูรย์

ฤทธิรักษา
จุฑาทุติ
ปัญญานุ
ภญ.สุภาพร ยอดโต
พท.ประดิษฐา ดวงเดช

รองอธิบดีกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
ผู้อำนวยการกองวิชาการและแผนงาน
ภญ.ภรณ์ทิพย์ จันทร์หอม ภญ.เกษราภรณ์ วงษ์พิมพ์
ภญ.พิศพรรณ วีระยิ่งยง พท.วัชรภรณ์ นิลเพชร
นายธเนศ อิ่มนุกุลกิจ นายกฤษณะ คตสุข

ท่านสามารถเข้าไปอ่านบทความและดาวน์โหลด
จุลสารฉบับอิเล็กทรอนิกส์ ได้ที่
<http://ttddl.dtam.moph.go.th/>
และสามารถส่งข้อคิดเห็นมาที่
enewsletters.dtam@outlook.co.th

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

@DTAM

เลขที่ 88/23 หมู่ 4 ถนนติวานนท์ ตำบลตลาดขวัญ
อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11000
โทรศัพท์ 0-2591-7007 โทรสาร 0-2591-7007